

Sinhronizacija i deljenje resursa

dr Predrag Teodorovic

Fakultet Tehničkih Nauka, Novi Sad

December 16, 2016

Uvod

- ▶ Kod jednoprocesorskog multitasking RTOS sistema, hardverske komponente, kao što su CPU, memorija, U/I uređaji (disk, displej) predstavljaju zajedničke resurse svih procesa
- ▶ U slučaju CPU-a, problem deljivosti rešen je uvođenjem dispečera koji obezbeđuje kontrolisano, uzajamno isključivo, korišćenje CPU-a od strane spremnih procesa (u stanju Ready)
- ▶ Slično, u slučaju ostalih hardverskih komponenti, moraju biti predviđeni posebni mehanizmi koji će obezbediti korektnu deljivost

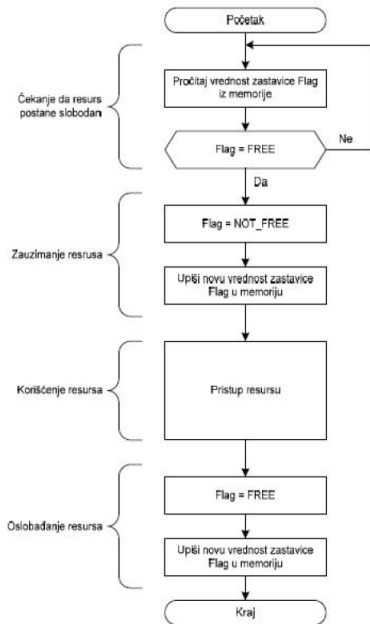
Uvod

- ▶ U deljive resurse se mogu svrstati i strukture podataka (kao što su promenljive, baferi, nizovi) kojima pristupa više od jednog zadatka/procesa
- ▶ Rešenje ovog problema se sastoji u implementaciji tzv. uzajamne isključivosti (mutual exclusion), tj. mehanizma koji će obezbediti da deljivom resursu u bilo kom trenutku može da pristupa najviše jedan proces
- ▶ Međutim, iako jednostavan u svojoj definiciji, implementacija mehanizma uzajamne isključivosti odnosi se na mnoge, često suptilne, probleme
- ▶ Najpre ćemo pokazati kako se ti problemi rešavaju bez postojanja RTOS-a, a zatim kako u slučaju kada imamo na raspolaganju specijalne RTOS kernel objekte koji služe toj svrsi

Algoritam signalne zastavice (Varijanta 1)

- ▶ Deljivom resursu pridružena je zastavica (flag)
- ▶ *Flag* je binarna promenljiva, smeštena u operativnoj memoriji, čija vrednost (FREE, NOT FREE) ukazuje na tekući status resursa (slobodan, zauzet)
- ▶ Zadatak koji namerava da pristupi resursu, najpre ispituje zastavicu. Ako je stanje zastavice FREE, resurs je slobodan; zadatak najpre postavlja zastavicu u stanje NOT-FREE; pristupa resursu, i nakon korišćenja resursa, postavlja zastavicu u stanje FREE
- ▶ U suprotnom, ako je stanje zastavice NOT FREE, zadatak se zaustavlja i čeka da stanje zastavice postane FREE

Algoritam signalne zastavice (Varijanta 1)

Algoritam signalne zastavice (Varijanta 1)

- ▶ Na prethodnom slajdu prikazan je dijagram toka koji opisuje mehanizam signalne zastavice
- ▶ Da bi bila ispitana, zastavica mora najpre biti prenesena iz operativne memorije u interni registar procesora
- ▶ Deo programa koji obezbeđuje pristup deljivom resursu se zove „kritična sekcija” (critical section)
- ▶ Opisani mehanizam kontrole pristupa deljivom resursu je jednostavan i lak za implementaciju, međutim nije u potpunosti korektan, jer pod izvesnim uslovima, može se dogoditi da dva ili više zadatka dobiju pravo pristupa deljivom resursu.

Algoritam signalne zastavice (Varijanta 1)

- ▶ Kritičan vremenski interval je onaj između trenutka kada zadatak (recimo Z1) ustanovi da je zastavica u stanju FREE i trenutka kada postavi zastavicu stanje NOT-FREE
- ▶ Naime, ako u tom vremenskom intervalu, zadatak Z1 bude istisnut nekim drugim zadatkom Z2 koji takođe zahteva pristup istom deljivom resursu i taj drugi zadatak dobija indikaciju da je resurs slobodan i nesmetano ulazi u kritičnu sekciju
- ▶ Ukoliko za vreme dok je Z2 u kritičnoj sekciji dođe do ponovne promene konteksta i Z1 nastavi sa izvršenjem javlja se konflikt
- ▶ Kaže se da ovakav algoritam za kontrolu pristupa deljivom resursu nije bezbedan

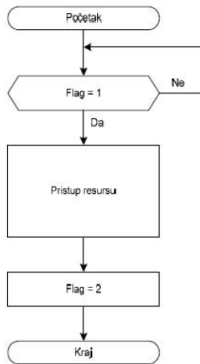
Bezbedni algoritam signalne zastavice (Varijanta 2)

- ▶ Kod ove varijante, zastavica ne ukazuje na tekući status deljivog resursa, već na zadatak koji kao sledeći ima pravo korišćenja resursa
- ▶ Zastavica zadržava tekuću vrednost do trenutka kada zadatak, označen kao sledeći, ne oslobodi resurs
- ▶ Algoritam je opisan dijagramom toka na narednom slajdu

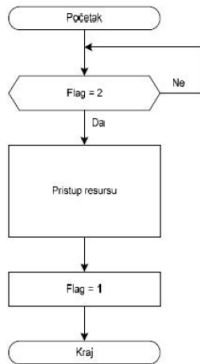

Bezbedni algoritam signalne zastavice (Varijanta 2)

Zadatak 1:

Zadatak 2:

Bezbedni algoritam signalne zastavice (Varijanta 2)

- ▶ Pretpostavimo da u sistemu postoje dva zadatka Z1 i Z2 i da je tekuća vrednost zastavice $F=1$, što znači da pravo pristupa resursu ima zadatak Z1
- ▶ Neka su oba zadatka započela proceduru pribavljanja prava pristupa deljivom resursu
- ▶ S obzirom na stanje zastavice, prednost dobija zadatak Z1, koji ulazi u kritičnu sekciju, dok zadatak Z2 ostaje da čeka, neprekidno ispitujući stanje zastavice
- ▶ Kada zadatak Z1 završi korišćenje resursa, on postavlja zastavicu u stanje $F=2$, što je signal zadatku Z2 da može da uđe u kritičnu sekciju

Bezbedni algoritam signalne zastavice (Varijanta 2)

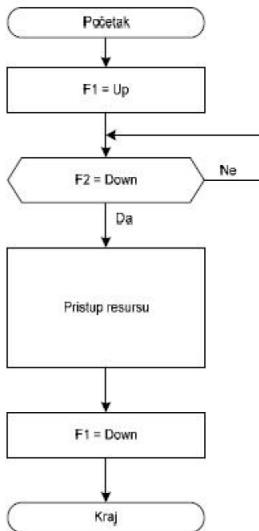
- ▶ Očigledan nedostatak ovog algoritma je u činjenici da forsira strogo naizemnični pristup deljivom resursu od strane dva zadatka
- ▶ Naime, zadatak Z1 (ili Z2) ne može dva puta uzastopno da dobije pravo korišćenja resursa
- ▶ Ovaj nedostatak postaje izraženiji kada u sistemu postoji više od dva zadatka.

Algoritam sa dve signalne zastavice (Varijanta 3)

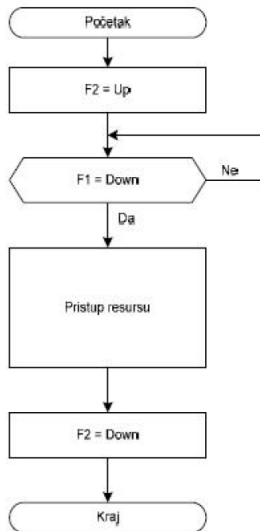
- ▶ Svaki zadatak poseduje svoju zastavicu koju koristi da bi iskazao zahtev (nameru) za korišćenjem deljivog resursa
- ▶ „Podignuta” zastavica ($F=„Up”$) ukazuje da takav zahtev postoji, dok spuštена zastavica ($F=„Down”$) ukazuje da zahtev ne postoji
- ▶ Pretpostavimo da imamo dva zadatka i dve zastavice koje se koriste ($F1$ i $F2$)

Algoritam sa dve signalne zastavice (Varijanta 3)

Zadatak 1:

Zadatak 2:

Algoritam sa dve signalne zastavice (Varijanta 3)

- ▶ Pretpostavimo da je resurs slobodan (obe zastavice su spuštene, $F1=F2=$ „Down“) i da zadatak Z1 „želi“ da pristupi resursu
- ▶ Zadatak Z1 podiže svoju zastavicu ($F1=$ „Up“); ispituje stanje zastavice F2, i pošto je ona spuštена, ulazi u kritičnu sekciju
- ▶ Neka, u međuvremenu, i zadatak Z2 dobije potrebu korišćenja deljivog resursa
- ▶ Z2 podiže svoju zastavicu ($F2=$ „Up“); ispituje zastavicu F1 i pošto je ona podignuta, Z2 se zaustavlja i čeka da se zastavica zadatka Z1 spusti
- ▶ Zadatak Z1, nakon napuštanja kritične sekcije spušta svoju zastavicu ($F1=$ „Down“), što predstavlja dozvolu zadatku Z2 da uđe u kritičnu sekciju

Algoritam sa dve signalne zastavice (Varijanta 3)

- ▶ Međutim, i ovo rešenje poseduje jedan ozbiljan problem, koji je poznat pod nazivom deadlock (mrtva petlja)
- ▶ Pretpostavimo da je u prethodno opisanom scenariju do promene konteksta (istiskivanja zadatka Z1 zadatkom Z2) došlo u trenutku kada je zadatak Z1 podigao svoju zastavicu, a pre nego sto je stigao da ispita zastavicu zadatka Z2
- ▶ Zadatak Z2, koji se sada izvršava, podiže svoju zastavicu i pošto je zastavica zadatka Z1 podignuta, zaustavlja se i ostaje u stanju čekanja

Algoritam sa dve signalne zastavice (Varijanta 3)

- ▶ Počev od ovog trenutka, obe zastavice su podignute i oba zadatka čekaju da se spusti zastavica onog drugog zadatka kako bi nastavili sa radom
- ▶ Drugim rečima, resurs je trajno zauzet, a sistem „ukočen”, tj. došlo je do *deadlock*-a
- ▶ U opštem slučaju, *deadlock* se javlja u situacijama kada je u sistemu od k zadataka uspostavljena ključna zavisnost, tako što Z1, da bi nastavio, čeka Z2, Z2 čeka Z3 i tako redom do Zk koji da bi nastavio sa radom čeka Z1

Algoritam sa dve signalne zastavice (Varijanta 3)

- ▶ Jedan od načina da se razreši gornja situacija sastoji se u tome da svaki od zadataka, periodično, dok čeka na oslobađanje resursa, za neko kratko vreme, spusti, a zatim ponovo podigne svoju zastavicu, dajući tako prvenstvo i šansu onom drugom zadatku da uđe u kritičnu sekciju
- ▶ Međutim, rešavanje problema deadlock-a na ovaj način dovodi do jednog drugog problema koji se zove „gladovanje” (starvation)
- ▶ Može se desiti da oba zadatke rade „istom brzinom” i da stalno u sinhronizmu, obavljaju iste aktivnosti: „spusti zastavicu” -> „čekaj neko vreme” -> „podigni zastavicu” -> „ispituj zastavicu drugog zadatka”

Algoritam sa dve signalne zastavice (Varijanta 3)

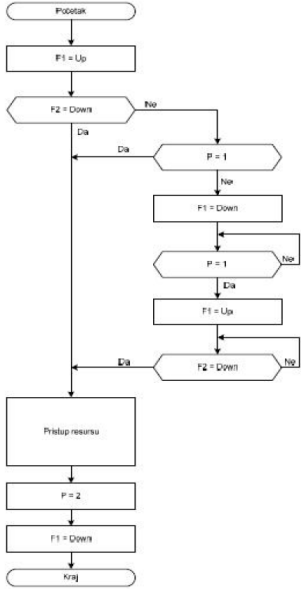
- ▶ Pod ovakvim uslovima, zadaci će uvek u isto vreme da daju pravo prvenstva drugom zadatku, tako da će u vremenu dok ispituju zastavicu drugog zadatka ona uvek biti podignuta
- ▶ Znači, postoje vremenski intervali kada je resurs dostupan (dok su obe zastavice spuštene), ali ni jedan od zadataka ne uspeva da dobije pravo korišćenja resursa
- ▶ Treba napomenuti, da je u realnim uslovima, verovatnoća da dva zadatka beskonačno dugo rade u strogom sinhronizmu, veoma mala
- ▶ Ipak, nepredvidljivo dugo vreme čekanja na razrešenje *deadlock*-a nije poželjno kod hard RTOS

Dekerov algoritam (Varijanta 4)

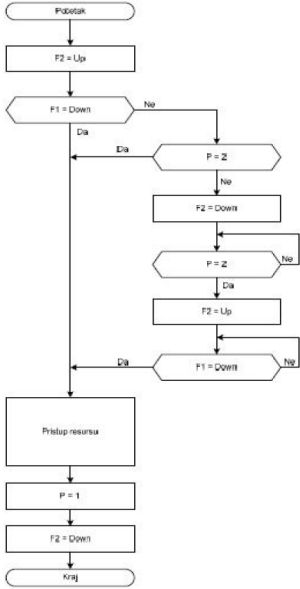
- ▶ Korektno rešenje problema kontrole pristupa deljivom resursu postiže se uvođenjem još jedne, treće, zastavice, tzv. zastavice prioriteta, koja se koristi samo u slučajevima kada postoje istovremeni zahtevi za korišćenjem deljivog resursa
- ▶ Stanje zastavice prioriteta, slično kao kod Varijante 2, ukazuje na zadatak kome se u slučaju istovremenog zahteva daje prioritet za pristup resursu
- ▶ U ostalim slučajevima, algoritam radi na isti način kao Varijanta 3

Dekarov algoritam (Varijanta 4)

Zadatak 1:

Zadatak 2:

Dekerov algoritam (Varijanta 4)

- ▶ Kao što je to naglašeno kod opisa Varijante 3, kada oba zadatka istovremeno ispostave zahtev za korišćenjem deljivog resursa, obe zastavice, pridružene zadacima Z1 i Z2, prelaze u stanje „Up”, i zbog toga oba zadatka ostaju stanju u kome u nedogled ispituju stanje zastavice onog drugog zadatka
- ▶ Modifikacija, u odnosu na varijantu 3, se sastoji u tome što pod ovakvim uslovima svaki zadatak dodatno ispituje zastavicu prioriteta
- ▶ Pretpostavimo da je stanje zastavice prioriteta $P=2$
- ▶ To znači da se prioritet daje zadatku Z2

Dekerov algoritam (Varijanta 4)

- ▶ Shodno tome, zadatak Z2 ulazi u kritičnu sekciju, a zadatak Z1 spušta svoju zastavicu, zaustavlja se i čeka da se stanje zastavice prioriteta promeni na $P=1$
- ▶ Kada zadatak 2 završi sa korišćenjem resursa, on najpre menja stanje zastavice prioriteta na $P=1$
- ▶ Zadatak1, prilikom prve naredne provere zastavice prioriteta, zaključuje da je ona postavljena na vrednost na koju čeka
- ▶ Kao posledica toga, zadatak Z1 najpre podiže svoju zastavicu, a zatim ispituje zastavicu zadatka Z2 i kako je ona još uvek podignuta, Z1 ulazi u stanje čekanja, stalno ispitujući sada zastavicu Z2
- ▶ Konačno, zadatak Z2 spušta svoju zastavicu, što je znak zadatku Z1 da može da uđe u kritičnu sekciju

Semafori

- ▶ U slučaju RTOS semafori predstavljaju kernel objekte koji olakšavaju i unificiraju sinhronizaciju i deljenje resursa u sistemu
- ▶ Kao što je naglašeno ranije, za više konkurentnih niti izvršavanja u okviru aplikacije ključno je da imaju način da se sinhronizuju i koordiniraju ekskluzivnim pravom pristupanja deljenim resursima
- ▶ Kako bi omogućio ovakav mehanizam RTOS kernel implementira semafore i prateće servise i infrastrukturu za rad sa semaforima

Semafori

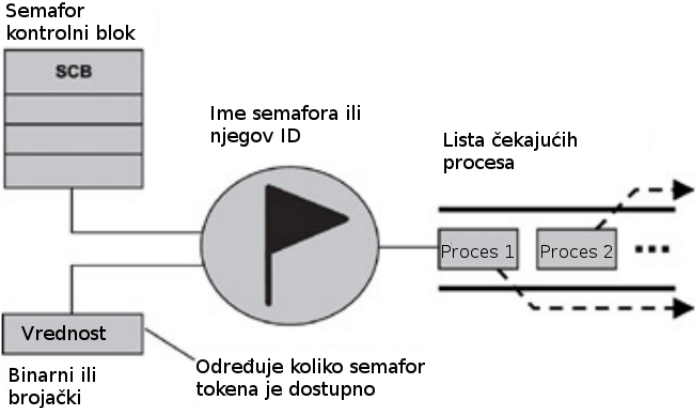
- ▶ Implementacija semafora zavisi od RTOS-a do RTOS-a
- ▶ Ovde ćemo dati generalizovan pregled:
  1. definisanja semafora
  2. tipičnim operacijama sa semaforima
  3. tipičnom upotrebom semafora

Definisanje semafora

- ▶ Semafor (često se naziva i semafor-token) je kernel objekat koji jedan ili više niti izvršavanja mogu zauzeti ili osloboditi u cilju sinhronizacije
- ▶ Kada se semafor kreira, kernel mu dodeljuje odgovarajući Semafor Kontrolni Blok (*Semaphore Control Block* - SCB), jedinstveni ID, vrednost (binarni semafor ili brojač) i listu sa čekajućim procesima (*process-waiting list*) kao što je pokazano na narednom slajdu

Definisanje semafora

Definisanje semafora

- ▶ Semafor je kao ključ koji dozvoljava odgovarajućim procesima da vrše određene operacije ili jednostavno pristupaju određenim resursima
- ▶ Ukoliko neki proces može da zauzme semafor, on može i da izvrši željenu operaciju ili pristupi resursu
- ▶ Jedan semafor može biti zauzet konačan broj puta (slično kao duplikat ključa koji može da se iskoristi u istu svrhu, ali ne više od onoliko koliko duplikata uopšte postoji kod stanodavca)
- ▶ Slično, kada je dati semafor zauzet maksimalan broj puta, nije više moguće zauzeti semafor, sve dok neko ne oslobodi semafor

Definisanje semafora

- ▶ Kernel prati broj zauzeća semafora, kao i broj oslobađanja semafora, ažuriranjem vrednosti brojača koji je prilikom kreiranja semafora inicijalizovan na vrednost semafora
- ▶ Kada neki proces zauzme semafor, brojač je umanjen za jedan, dok se u slučaju oslobađanja semafora on uvećava za jedan
- ▶ Ukoliko brojač dođe do 0, semafor nema više preostalih mogućnost korišćenja
- ▶ Kao rezultat, sledeći pokušaj zauzimanja semafora od strane nekog procesa će biti neuspešan i rezultovaće odlaskom procesa u blokirajuće stanje u kome će čekati na semafor da bude oslobođen i postane dostupan

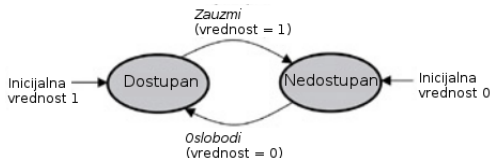
Definisanje semafora

- ▶ Lista sa čekajućim procesima prati sve procese koji su blokirani i čekaju na semafor
- ▶ Ovi blokirani procesi se čuvaju u listi koja je ili First In First Out (FIFO) ili je lista u kome je prvi proces sa najvišim prioritetom
- ▶ Kada semafor postane dostupan, kernel dopušta prvom procesu iz reda čekanja da zauzme semafor
- ▶ Kernel tada premešta ovaj odblokirani proces ili direktno u aktivno stanje, ukoliko je to proces sa najvećim prioritetom, ili u *ready* stanje, dok ne postane proces sa najvećim prioritetom i ne krene sa izvršavanjem
- ▶ Naravno, sama implementacija ove liste čekajućih procesa se razlikuje od kernela do kernela, ali je uvek u pitanju isti princip, opisan iznad
- ▶ Kernel najčešće podržava više tipova semafora među kojima su binarni, brojački i muteksi (mutual- exclusion)

Binarni semafori

- ▶ Binarni semafor može imati samo dve vrednosti, 0 i 1
- ▶ Kada je vrednost binarnog semafora 0, semafor se smatra nedostupnim, a kada je vrednost semafora 1 smatra se da je dostupan
- ▶ Prilikom kreiranja binarnog semafora on može biti inicijalizovan kao dostupan ili nedostupan
- ▶ Dijagram stanja ovakvog semafora je prikazan na narednom slajdu

Binarni semafori

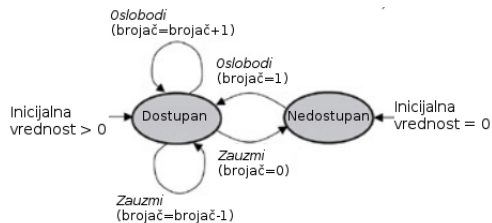
- ▶ Binarni semafori se tretiraju kao globalni resursi, što znači da se dele od strane svih procesa koji ih koriste
- ▶ Pošto je semafor globalan resurs, svakom procesu je dozvoljeno da ga oslobodi, čak i ukoliko se radi o procesu koji ga nije zauzeo

Brojački semafori

- ▶ Brojački semafori koriste brojač kako bi omogućili zauzimanje i oslobađanje semafora više puta
- ▶ Prilikom kreiranja brojačkih semafora, vrednosti semafora se dodeljuje brojač koji označava koliko se puta u samom startu može istovremeno zauzeti semafor (kaže se i koliko semafor-tokena je na raspolaganju)
- ▶ Ukoliko je ovaj brojač na početku inicijalizovan sa 0, znači da se ne može zauzeti od strane procesa
- ▶ Ukoliko je brojač veći od 0, to znači da ga je moguće zauzimati u paraleli onoliko puta kolika je vrednost brojača (bez oslobađanja), kao što je prikazano na narednom slajdu

Brojački semafori

Brojački semafori

- ▶ Jedan ili više procesa može da zauzima semafor-tokene brojačkog semafora sve dok njih više ne bude na raspolaganju
- ▶ U trenutku kada se to desi (brojač=0) semafor prelazi is stanja raspoloživ u stanje neraspoločiv
- ▶ Kako bi se vratio nazad, barem jedan semafor-token mora da bude oslobođen
- ▶ Isto kao i binarni semafori, brojački semafori su takođe globalni resursi, koji se dele između svih procesa koji ih trebaju
- ▶ Ova osobina omogućava svakom procesu da oslobodi semafor i svaka ovakva operacija povećava vrednost brojača za jedan, čak i ako je ovakvo oslobađanje došlo od strane procesa koji nije inicijalno ni zauzeo semafor

Brojački semafori

- ▶ U nekim implementacijama brojačkih semafora, brojač je ograničen
- ▶ Ograničen brojač je brojač u kome je inicijalna vrednost brojača, postavljena prilikom kreiranja semafora, zapravo i maksimalna vrednost brojača (gornja granica)
- ▶ Neograničeni brojački semafori dozvoljavaju da vrednost brojača raste preko prvobitno inicijalizovane vrednosti, i u njima je maksimalna vrednost najčešće određena samim tipom brojača (unsigned int ili unsigned long)

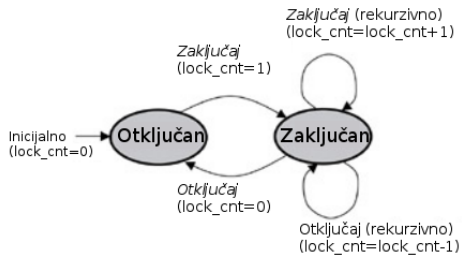
Muteksi

- ▶ Muteks (*mutual-exclusion*) semafor je specijalan tip binarnog semafora, koji omogućava posedovanje, rekurzivni pristup, bezbednost prilikom brisanja procesa i eventualno dodatne protokole koji su neophodni za rešavanje problema nastalih usled uzajamnog ekskluzivnog deljenja resursa (npr. *priority inversion avoidance protocol*)
- ▶ Nasuprot stanjima dostupan i nedostupan koje smo imali kod binarnih i brojačkih semafora, stanja muteksa su zaključan i otključan (1 i 0)
- ▶ Muteks je inicijalno kreiran u otključanom stanju, u kome može da bude zauzet od strane nekog procesa

Muteksi

- ▶ Nakon što se zauzme, muteks prelazi u zaključano stanje i suprotno, kada proces oslobodi muteks, on prelazi u otključano stanje
- ▶ Neki kerneli čak koriste termine zaključavanje i otključavanje (*lock* and *unlock*) umesto termina zauzmi i oslobodi (*acquire* i *release*)
- ▶ U zavisnosti od implementacije, muteks može da podržava i dodatne funkcije koje se ne mogu pronaći kod binarnih ili brojačkih semafora

FSM muteksa

Posedovanje Muteksa

- ▶ Posedovanje muteksa je ostvareno kada proces prvi put zaključa muteks njegovim zauzimanjem
- ▶ Suprotno, proces gubi posed muteksa nakon što ga otključa njegovim oslobađanjem
- ▶ Kada proces poseduje muteks, nijedan drugi proces ne može da ga otključa ni zaključa
- ▶ Podsećamo, kod binarnih semafora koji su svakako slični muteksima, ovo ne važi jer bilo koji proces u bilo kojem trenutku može da oslobodi semafor, čak i ukoliko ga nije prethodno zauzeo

Rekurzivno zaključavanje

- ▶ Većina implementacija muteksa takođe omogućava rekurzivno zaključavanje, koje dozvoljava procesu koji poseduje muteks da ga više puta zauzme dok je u zaključanom stanju
- ▶ U zavisnosti od implementacije ovaj mehanizam je ili automatski ugrađen u muteks, ili je neophodno dozvoliti ga eksplicitno prilikom kreiranja muteksa
- ▶ Muteksi koji omogućavaju ovakav mehanizam se nazivaju rekurzivni muteksi
- ▶ Ovakav muteks je najkorisniji u situacijama kada proces, koji zahteva ekskluzivno pravo korišćenja deljenog resursa, poziva jednu ili više rutina koje takođe zahtevaju pristup istom resursu

Rekurzivno zaključavanje

- ▶ Rekurzivni muteks u takvom scenariju omogućava ugnježdene pokušaje da se zaključa muteks i to će biti urađeno uspješno, dok bi u suprotnom ovakav pokušaj doveo do mrtve petlje (*deadlock*), koja nastaje kada dva ili više procesa pređu u blokirano stanje čekajući na resurse koje su uzajamno zaključali
- ▶ Kada se rekurzivni muteks prvi put zaključa, kernel registruje proces koji ga je zaključao kao vlasnika muteksa
- ▶ U narednim pokušajima, kernel koristi interno ažuriranje broja zaključavanja za svaki muteks, kako bi pratio i evidentirao broj puta koliko je proces (trenutni vlasnik muteksa) rekurzivno zauzeo proces
- ▶ Da bi se korektno otključao muteks, muteks mora biti oslobođen isti broj puta

Rekurzivno zaključavanje

- ▶ Sa slajda od gore, gde je prikazana FSM muteksa, *lock count* prati ne samo dva stanja muteksa (0 za otključan i 1 za zaključan) već i broj rekurzivnih zaključavanja (*lock count* veće od 1)
- ▶ U drugim implementacijama, moguće je ovo realizovati korišćenjem dva različita brojača: binarni koji prati samo stanje muteksa, i poseban brojač koji prati koliko je puta zauzet muteks dok je u zaključanom stanju od strane vlasnika muteksa
- ▶ Svakako ovo ne treba mešati sa brojačkim muteksima. Osim različite prirode, brojač kod muteksa je uvek neograničen što omogućava proizvoljan broj rekurzivnih zauzimanja muteksa

Bezbedno brisanje procesa

- ▶ Najčešće, muteks implementacije takođe imaju ugrađen mehanizam zaštite procesa prilikom brisanja
- ▶ Prevremeno brisanje procesa je izbegnuto korišćenjem zabrane/dozvole brisanja procesa prilikom zaključavanja/otključavanja muteksa
- ▶ Dozvoljavanjem ove mogućnosti, obezbeđeno je da se proces ne može obrisati sve dok poseduje muteks
- ▶ Tipično, ovaj način protekcije je aktiviran podešavanjem prikladnih inicijalizacionih opcija prilikom kreiranja muteksa

Izbegavanje inverzije prioriteta

- ▶ Inverzija prioriteta se pojavljuju uglavnom u loše dizajniranim real-time embedded aplikacijama
- ▶ Javlja se u slučajevima kada se proces višeg prioriteta blokira čekajući na resurs koji je zauzet od strane procesa niskog prioriteta, koji je prekinut u izvršavanju od strane procesa srednjeg prioriteta
- ▶ Efekat ovakve situacije je da se prioritet procesa sa visokim prioritetom invertovao u nizak prioritet procesa koji ga drži blokiranim
- ▶ Dozvoljavanjem specifičnih protokola koji su tipično ugrađeni u mutekse, omogućava se izbegavanje ovakve inverzije prioriteta
- ▶ Dva tipična protokola koji se koriste u ovu svrhu su *Protokol nasleđivanja prioriteta* i *Protokol maksimalnog povećavanja prioriteta*

Protokol nasleđivanja prioriteta

- ▶ Ovaj protokol obezbeđuje da se prioritet procesa nižeg prioriteta povećava do nivoa procesa višeg prioriteta koji zahteva pristup tom istom resursu u trenutku kada se dešava inverzija prioriteta
- ▶ Izmenjeni prioritet procesa se tada vraća na svoju originalnu vrednost nakon što proces oslobodi kritičan muteks

Maksimalno povećavanje prioriteta (*ceiling priority protocol*)

- ▶ Obezbeđuje da se prioritet procesa koji je zauzeo muteks automatski povećava do najvišeg prioriteta svih mogućih procesa koji mogu zahtevati pristup tom istom muteksu, i to u trenutku kada je muteks zauzet, sve do trenutka kada se muteks oslobodi
- ▶ Kada se muteks oslobodi, prioritet procesa koji je do tog trenutka bio vlasnik muteksa, se vraća na originalnu vrednost

Tipične operacije sa semaforima

- ▶ Tipične operacije koje programere koriste u radu sa semaforima su:
  1. kreiranje i brisanje semafora
  2. zauzimanje i oslobađanje semafora
  3. brisanje liste procesa koji čekaju na semafor
  4. dobijanje informacija o semaforima

Kreiranje i brisanje semafora

- ▶ Nekoliko stvari mora biti razmatrano prilikom kreiranja i brisanja semafora
- ▶ Ukoliko kernel podržava različite tipove semafora, različiti pozivi mogu da se koriste za kreiranje binarnih, brojačkih semafora i muteksa:
  - za binarne je potrebno definisati inicijalno stanje semafora, kao i listu procesa koji čekaju na njega
  - za brojačke takođe inicijalno stanje semafora (brojač) i listu procesa koji ga koriste
  - za mutekse listu procesa koji ga koriste i dozvoljavanje dodatnih funkcionalnosti vezanih za mutekse, koje su eventualno podržane

Kreiranje i brisanje semafora

- ▶ Semafori se mogu obrisati od strane procesa korišćenjem njegovog ID-ja i pozivom sistemskom poziva za brisanje semafora
- ▶ Naravno, treba imati u vidu da brisanje semafora nije ista operacija kao i oslobađanje semafora
- ▶ Kada se semafor obriše, svi procesi koji su blokirani i čekaju na oslobađanje semafora se odblokiraju od strane kernel-a, i premeštaju se ili u *ready* stanje ili odmah u aktivno stanje (*running*), u zavisnosti od njihovog prioriteta
- ▶ Bilo koji proces, koji pokuša da zauzme obrisani semafor, dobiće grešku prilikom sistemskog poziva, jer semafor više ne postoji
- ▶ Dodatno, nikako ne treba brisati semafor dok se koristi (zauzet je)
- ▶ Ovakva akcija može izazvati postojanje ne-validnih podataka, ili ozbiljnih problema ukoliko taj semafor štiti deljeni resurs ili neku kritičnu sekciju koda

Zauzimanje i oslobađanje semafora

- ▶ Same akcije zauzimanja i oslobađanja semafora mogu imati različite nazive od kernela do kernela (npr. take-give, sm_p i sm_v, pend i post, lock i unlock,..)
- ▶ Nezavisno od imena, te aktivnosti se odnose na iste akcije
- ▶ Tipično, procesi zahtevaju zauzimanje semafora na sledeće načine:
  1. **čekanje zauvek (wait forever)** Proces ostaje u blokiranom stanju dok se ne oslobodi semafor kako bi ga on mogao zauzeti;
  2. **čekanje sa time-out-om (wait with time-out)** Proces ostaje u blokiranom stanju dok ne zauzme semafor ili dok ne istekne predefinisani period čekanja na semafor. Ukoliko istekne time-out, proces se izbacuje iz liste procesa koji čekaju na semafor i prebacuje se ili u ready stanje ili u aktivno stanje.
  3. **bez čekanja (do not wait)**

Zauzimanje i oslobađanje semafora

- ▶ Proces zahteva semafor i ukoliko ne može da ga zauzme, proces ne odlazi u blokirajuće stanje
- ▶ Važno je spomenuti da ISR (prekidna rutina) takođe može osloboditi binarne i brojačke semafore
- ▶ Većina kernela ne dozvoljava prekidnim rutinama da zaključavaju i otključavaju mutekse, obzirom da takva akcija uglavnom nema previše smisla
- ▶ Slično, prilično besmislena bi bila i akcija zauzimanja binarnih i brojačkih semafora iz prekidne rutine

Čišćenje liste procesa koji čekaju na semafor

- ▶ Ova operacija se često naziva *flush*
- ▶ Ova operacija je korisna kada je potrebno poslati *broad-cast* poruku grupi signala
- ▶ Na primer, programer koristi više procesa koji treba da završe određene aktivnosti nakon kojih treba da sačekaju na poslednjeg među njima
- ▶ Ovo će uraditi tako što nakon okončanja svog posla pokušaju da zauzmu semafor koji im nije dostupan, nakon čega odlaze u blokirajuće stanje

Čišćenje liste procesa koji čekaju na semafor

- ▶ Nakon što poslednji proces završi sa svojim aktivnostima, on poziva operaciju brisanja liste procesa koji čekaju na zajednički semafor
- ▶ Ova operacija oslobađa sve procese koji čekaju na semafor
- ▶ Ovakav mehanizam se često naziva i “*thread rendezvous*”, kada je tokom izvršavanja više niti potrebno da se sve one “sastanu” u određenom stanju kako bi se izvršila sinhronizacija njihovih aktivnosti

Tipična upotreba semafora

- ▶ Semafori su korisni kako za sinhronizaciju izvršavanja većeg broja procesa, tako i za manipulisanje pristupom deljenim resursima
- ▶ Primeri koji će biti navedeni u nastavku prikazuju razne načine korišćenja semafora
- ▶ Naravno, u cilju pojednostavljivanja, ovde nisu prikazane sve mogućnosti korišćenja semafora

Čekaj i signaliziraj (wait-and-signal) sinhronizacija

- ▶ Dva procesa mogu da komuniciraju u cilju sinhronizacije bez ikakve razmene podataka
- ▶ Na primer binarni semafor može da se koristi od strane dva procesa kako bi se koordinirao transfer kontrole izvršavanja

Čekaj i signaliziraj (wait-and-signal) sinhronizacija

- ▶ U ovakvoj situaciji, binarni semafor je inicijalno nedostupan (vrednost mu je 0)
- ▶ *pWaitProcess* ima viši prioritet i prvi se izvršava
- ▶ Tokom izvršavanja procesa on zahteva semafor i biva blokiran obzirom na to da je semafor nedostupan
- ▶ Ovo daje priliku procesu *pSignalProcess* nižeg prioriteta da krene sa izvršavanjem
- ▶ U nekom trenutku, *pSignalProcess* oslobađa binarni semafor i na taj način odblokira *pWaitProcess*
- ▶ Pseudo kod koji opisuje ovakav scenario je prikazan na narednom slajdu
- ▶ Obzirom na činjenicu da je *pWaitProcess* višeg prioriteta u odnosu na *pSignalProcess*, čim postane oslobođen *pWaitProcess* prekida izvršavanje *pSignalProcess*-a i počinje da se izvršava

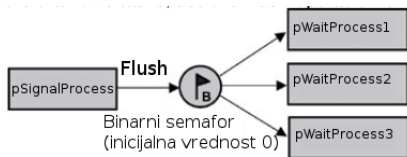
Čekaj i signaliziraj (wait-and-signal) sinhronizacija

```
pWaitProcess ( )
{
    :
    Acquire binary semaphore token
    :
}
pSignalProcess ( )
{
    :
    Release binary semaphore token
    :
}
```

Čekaj i signaliziraj za više procesa (multiple-process wait-and-signal) sinhronizacija

- ▶ U situacijama kada je potrebno sinhronizovati više od dva procesa, koristi se *Flush* operacija na listi procesa koji čekaju binarni semafor
- ▶ Kao i u prethodnom primeru, binarni semafor je na početku nedostupan. procesi višeg prioriteta *pWaitProcess1*, *pWaitProcess2* i *pWaitProcess3* se izvršavaju i vrše neko procesiranje podataka, kada svaki od njih završi, pokušava da zauzme nedostupan semafor i biva blokirana
- ▶ Nakon što su sva tri procesa visokog prioriteta blokirana, kontrola se prepušta *pSignalProcess*-u, koji će kada za to dođe vreme pozvati *Flush* komandu na semaforu, i istovremeno odblokirati sva tri procesa visokog prioriteta

multiple-process wait-and-signal

- ▶ Obzirom na činjenicu da su *pWaitProcess*-i višeg prioriteta, odmah po oslobađanju semafora *pWaitProcess* sa najvišim prioritetom će nastaviti da se izvršava
- ▶ Treba obratiti pažnju da je vrednost binarnog semafora, nakon što se na njemu izvrši flush operacija, nedefinisan i da zavisi od implementacije

Čekaj i signaliziraj za više procesa (multiple-process wait-and-signal) sinhronizacija

```
pWaitProcess ()
{
    :
    Do some processing specific to process
    Acquire binary semaphore token
    :
}
pSignalProcess ()
{
    :
    Do some processing
    Flush binary semaphore's process-waiting list
    :
}
```

Sinhronizacija praćenjem kredita (credit-tracking)

- ▶ U nekim slučajevima frekvencija kojom se izvršava signalni proces je veća u poređenju sa procesom koji čeka na signale
- ▶ U takvom scenariju je neophodno prebrojavati pojavljivanje signala
- ▶ Brojački semafor omogućava upravo ovakvu funkcionalnost
- ▶ Korišćenjem brojačkog semafora, signalni proces može da nastavi sa izvršavanjem i inkrementira stanje brojača u skladu sa tim
- ▶ Sa druge strane, proces koji čeka, kada se odblokira, nastavlja izvršavanje nezavisno, kao što je prikazano na narednom slajdu

Sinhronizacija praćenjem kredita (credit-tracking)

- ▶ Još jednom, inicijalno stanje brojačkog semafora je 0, što ga čini nedostupnim na početku
- ▶ Proces, nižeg prioriteta *pWaitProcess* pokušava da zauzme semafor ali je blokiran jer je on nedostupan, sve dok *pSignalProcess* ne oslobodi semafor
- ▶ Čak i tada, *pWaitProcess* ne može da nastavi sa izvršavanjem, sve dok *pSignalProcess* višeg prioriteta ne oslobodi CPU nakon blokirajućeg poziva (ili jednostavno odlažući svoje izvršavanje na određeno vreme)

Sinhronizacija praćenjem kredita (credit-tracking)

- ▶ Pošto je *pSignalProcess* višeg prioriteta, i izvršava se učestanošću nezavisnom od procesa nižeg prioriteta, on će povećavati brojač semafora više puta pre nego što *pWaitProcess* nastavi sa izvršavanjem nakon svog prvog zauzimanja semafora
- ▶ Kao rezultat, brojački semafor dozvoljava određeni “kredit” koji zapravo predstavlja broj puta koliko *pWaitProcess* može da se izvrši pre nego što semafor opet postane nedostupan
- ▶ Ukoliko se vremenom frekvencija izvršavanja *pSignalProcess*-a smanji, *pWaitProcess* ima mogućnost da ga “dostigne” i, vremenom, smanji vrednost brojačkog semafora na 0, nakon čega će opet biti blokiran

Sinhronizacija praćenjem kredita (credit-tracking)

- ▶ Korišćenje ovakvog mehanizma zajedno sa prekidnom rutinom (ISR) koja igra ulogu signalnog procesa, svakako može biti korisno, takođe
- ▶ Prekidi sami po sebi imaju viši prioritet u odnosu na procese. Dakle, prekidna rutina sa visokim prioritetom se poziva u skladu sa hardverskim događajima i tipično ostavlja popriličan “posao” procesu nižeg prioriteta da ga odradi tokom vremena

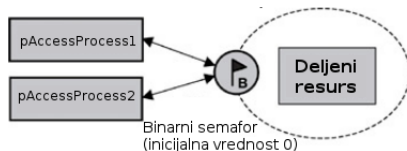
Sinhronizacija praćenjem kredita (credit-tracking)

```
pWaitProcess ()
{
    :
    Acquire counting semaphore token
    :
}
pSignalProcess ()
{
    :
    Release counting semaphore token
    :
}
```

Sinhronizacija pristupa jednostruko deljenom resursu

- ▶ Jedan od najčešće korišćenih primena semafora je u slučaju kontrole uzajamno ekskluzivnog prava korišćenja deljenih resursa
- ▶ Deljeni resurs može biti memorijska lokacija, struktura podataka ili jednostavno I/O uređaj-praktično bilo šta što se deli između dva ili više konkurentnih niti izvršavanja
- ▶ Semafor se koristi u ovakvom scenariju kako bi se serijalizovao pristup deljenom resursu, kao što je to prikazano na narednom slajdu
- ▶ U ovakvom scenariju, binarni semafor je kreiran inicijalno u dozvoljenom stanju (vrednost mu je 1) i koristi se kako bi zaštitio deljeni resurs
- ▶ U cilju pristupanja deljenom resursu, proces 1 ili proces 2 mora najpre da zauzme binarni semafor, pre nego što nastavi sa upisom ili čitanjem iz deljenog resursa

Sinhronizacija pristupa jednostruko deljenom resursu


```
pAccessProcess ()  
{  
  
    :  
    Acquire binary semaphore token  
    Read or write to shared resource  
    Release binary semaphore token  
    :  
}
```

Sinhronizacija pristupa jednostruko deljenom resursu

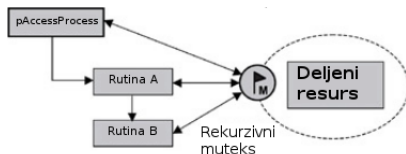
- ▶ Ovako organizovan kod serijalizuje pristup deljenom resursu
- ▶ Ukoliko se *pAccessProcess1* izvršava prvi, on pravi zahtev za zauzimanjem semafora koji će biti uspešan jer je semafor dostupan
- ▶ Nakon što zauzme semafor, ovaj proces dobija pravo pristupa deljenom resursu i ima mogućnost čitanja ili pisanja u njega
- ▶ U međuvremenu, proces *pAccessProcess2* višeg prioriteta se aktivira kao rezultat nekog eksternog događaja
- ▶ Pokušava da zauzme isti semafor, ali odlazi u blokirajuće stanje jer *pAccessProcess1* još uvek poseduje semafor

Sinhronizacija pristupa jednostruko deljenom resursu

- ▶ Nakon što *pAccessProcess1* oslobodi semafor, *pAccessProcess2* postaje odblokiran i nastavlja sa izvršavanjem
- ▶ Jedna od opasnosti sa ovakvim pristupom jeste ta da bilo koji proces može slučajno osloboditi binarni semafor, čak i proces koji nije nikada ni zauzeo semafor
- ▶ Ukoliko se ovako nešto desi, moguće je da se desi da oba procesa zauzmu semafor i nakon toga nastavljaju sa čitanjem/pisanjem koristeći deljeni resurs zaštićen semaforom
- ▶ Kako bi se obezbedilo da se ovako nešto ne desi, u ovakvim slučajevima je bolje koristiti muteks umesto binarnog semafora
- ▶ Obzirom da muteks podržava osobinu posedovanja, on će obezbediti da samo proces koji je uspešno zauzeo (zaključao) semafor, može da ga oslobodi (otključa ga)

Rekurzivna sinhronizacija pristupa deljenim resursima

- ▶ U određenim situacijama embedded programer ima potrebu da omogući procesu pristup deljenom resursu u rekurzivnom maniru
- ▶ Ovakva situacija može postojati ukoliko, na primer, *pAccessProcess* poziva rutinu A, koja opet poziva rutinu B, pri čemu sve tri rutine zahtevaju pristup istom deljenom resursu, kao što je to prikazano ispod

Rekurzivna sinhronizacija pristupa deljenim resursima

- ▶ Ukoliko se semafor koristi u ovakvom scenariju, proces će se blokirati, pri čemu dolazi do mrtve petlje (deadlock)
- ▶ Ukoliko se rutina poziva iz konteksta procesa, rutina inherentno postaje deo procesa sama po sebi
- ▶ Ukoliko se rutina A izvršava, dakle, ona se svakako izvršava kao deo *pAccessProcess* procesa
- ▶ Ukoliko ova rutina pokuša, efekat je isti kao da *pAccessProcess* pokušava ponovo da zauzme semafor koji je već prethodno zauzeo, nakon čega odlazi u blokirajuće stanje

Rekurzivna sinhronizacija pristupa deljenim resursima

- ▶ Jedno moguće rešenje ovog problema je korišćenje rekurzivnog muteksa
- ▶ Nakon što *pAccessProcess* zaključa muteks, on postaje “vlasnik” tog muteksa
- ▶ Svaki naredni pokušaj samog procesa, ili rutine koja je pozvana iz konteksta tog procesa, da se zaključa već zaključan muteks će biti uspešna
- ▶ Kao rezultat, ukoliko rutina A i B pokušaju da zaključaju muteks, ovo će uspeti bez blokiranja
- ▶ Pseudo kod koji opisuje ovakvo ponašanje je dat na narednom slajdu

Rekurzivna sinhronizacija pristupa deljenim resursima

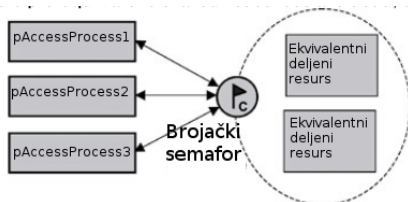
```
pAccessProcess (){  
    :  
    Acquire mutex  
    Access shared resource  
    Call Routine A  
    Release mutex  
    :  
}  
Routine A (){  
    :  
    Acquire mutex  
    Access shared resource  
    Call Routine B  
    Release mutex  
    :  
}
```

Rekurzivna sinhronizacija pristupa deljenim resursima

```
Routine B ()  
{  
    :  
    Acquire mutex  
    Access shared resource  
    Release mutex  
    :  
}
```

Sinhronizacija pristupa višestrukim deljenim resursima

- ▶ U slučajevima kada je više ekvivalentnih deljenih resursa na raspolaganju, brojački semafor se pokazuje kao vrlo koristan, kao što je prikazano na slici ispod

Sinhronizacija pristupa višestrukim deljenim resursima

- ▶ Treba obratiti pažnju na činjenicu da ovakva struktura nije moguća ukoliko deljeni resursi nisu ekvivalentni
- ▶ Stanje brojača brojačkog semafora je inicijalno postavljeno na broj deljenih ekvivalentnih resursa, u ovom primeru 2
- ▶ Kao rezultat, prva dva procesa koji zahtevaju semafor će biti usluženi
- ▶ Ipak, treći proces koji pokuša da zauzme semafor će biti blokiran sve dok jedan od procesa koji su prethodno zauzeli semafor ne oslobodi svoj semafor

Sinhronizacija pristupa višestrukim deljenim resursima

- ▶ Pseudo kod koji opisuje ponašanje procesa u ovakvom slučaju je (pri čemu se sličan pseudo kod koristi za *pAccessProcess* 1, 2 i 3):

```
pAccessProcess ()
{
    :
    Acquire a counting semaphore token
    Read or Write to shared resource
    Release a counting semaphore token
    :
}
```

Sinhronizacija pristupa višestrukim deljenim resursima

- ▶ Slično kao u slučaju binarnog semafora, ovakav dizajn može izazvati problem ukoliko se semafor oslobodi od strane nekog od procesa koji nije originalno ni zauzeo semafor
- ▶ Ukoliko je kod jednostavan, ovo možda i neće biti problem
- ▶ Ukoliko, pak, ovo nije slučaj, korišćenje muteksa umesto semafora rešava ovaj problem
- ▶ Posebni muteksi mogu biti dodeljeni svakom od deljenih resursa
- ▶ Kada pokušava da zaključa muteks, svaki proces pokušava da zauzme prvi muteks u “neblokirajućem” maniru. Ukoliko ovo ne urodi plodom, proces će pokušati da zauzme drugi muteks u blokirajućem maniru

Sinhronizacija pristupa višestrukim deljenim resursima

- ▶ Pseudo kod koji opisuje ovakvo ponašanje procesa (opet isti pseudo kod za *pAccessProcess* 1, 2 i 3):

```
pAccessProcess ()
{
    :
    Acquire first mutex in non-blocking way
        If not successful then acquire
        2nd mutex in a blocking way
    Read or Write to shared resource
    Release the acquired mutex
    :
}
```

Sinhronizacija pristupa višestrukim deljenim resursima

- ▶ U ovakvom scenariju, procesi 1 i 2 uspešno zaključaju svoje mutekse i dobijaju pravo korišćenja deljenih resursa
- ▶ Kada proces 3 pokuša da zaključa prvi muteks u “neblokirajućem” maniru, ukoliko je muteks slobodan, proces 3 ga zaključa i garantovan mu je pristup prvom deljenom resursu
- ▶ U slučaju da nije tako, proces 3 pokušava da zaključa drugi muteks, ali ovaj put blokirajući. Ukoliko je drugi muteks još zaključan, proces 3 će blokirati i čekati na drugi muteks dok ne postane otključan